

UOT 81

G.İ.Əlizadə
Bakı Slavyan Universiteti
zg.alizade@mail.ru

ATALAR SÖZLƏRİ VƏ MƏSƏLLƏRDƏ SİNTAKTİK TƏKRARLAR

Açar sözlər: atalar sözləri, məsəllər, sintaktik paralellər, tam təkrarlar, natamam təkrarlar

Sintaktik təkrarlar mürəkkəb sintaktik bütövlərdə ritm və ahəngdarlıq yaratmağa xidmət edən vasitələrdən biridir. Sintaktik təkrar problemi hər zaman dilçilərin diqqətini cəlb etmişdir. Atalar sözləri və məsəllərdə sintaktik təkrarların təhlilini yenilik kimi qiymətləndirmək olar. Məqalədə tam və natamam sintaktik təkrarlara gətirilən çoxsaylı nümunələr mövzunun daha asan qavranılmasına səbəb olur. Qeyd edilir ki, atalar sözlərində sintaktik təkrarlar obrazlılığı artırır, onlara poetik ruh verir və beləliklə, onlar oxucu tərəfindən asanlıqla mənimsənilir. Məqalədə həmçinin tam və natamam təkrar probleminə dilçilərin müxtəlif yanaşmaları təhlil olunur və bildirilir ki, sintaktik təkrarlar atalar sözləri və məsəllərdə emosionallığı artırır, nəticədə isə onlar yaddaşlara asanlıqla həkk olunur.

Г.И.Ализаде

СИНТАКТИЧЕСКИЕ ПОВТОРЫ В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ

Ключевые слова: пословицы, поговорки, синтаксические параллели, полные повторы, неполные повторы

Синтаксический повтор служит средством создания целостности ритма сложного синтаксического целого. Проблема синтаксического целого всегда вызывала большой интерес у лингвистов. Исследование синтаксических параллелей в пословицах и поговорках рассматривается как новизна. Приведенные в статье многочисленные примеры на полные и неполные синтаксические повторы служат для легкого усвоения темы. В статье отмечается, что синтаксический повтор в пословицах увеличивает образность, придает им поэтический дух и в итоге пословицы с легкостью усваиваются и надолго остаются в памяти. Здесь также анализируются различные положения и подходы лингвистов к проблеме о полном и неполном синтаксическом повторении, отмечается, что синтаксический повтор повышает эмоциональность пословиц и поговорок.

SYNTACTIC REPETITIONS IN THE PROVERBS AND SAYINGS

Keywords: *proverbs, sayings, syntactic parallels, complete repetitions, incomplete repetitions*

The syntactic repetitions are one of the way that service to create rhythm and harmony in the complex syntactic wholes. The analysis of syntactic repetitions always were the interesting area for linguists. Learning of these parallels in the proverbs and sayings is valued as novelty in linguistics. The lots of examples about the complete and incomplete repetitions help to understand the theme easily. The article is about the types of syntactic repetition. In the article the author investigates the approach of linguists to complete and incomplete repetition. Here is noted that, the syntactical repetitions increase the figurativeness and emotionalism in the proverbs and sayings, gives them poetical spirit and as a result they stuck in the memories easily.

Məlumdur ki, mətnyaratmada təkrarların əlaqə vasitəsi kimi rolü əvəz olunmazdır. Hər biri müəyyən hadisə ilə bağlı olub, yarandığı zaman həqiqi mənada işlənən, lakin zaman keçdikcə öz həqiqi mənasından uzaqlaşaraq məcazi mənə daşıyan, müxtəlif məzmunlu, öyüdverici, ibrətamiz, insanları doğru yola, düzgünlüyə, vətənpərvərliyə, zəhmətə, əməyə və başqa bu kimi müsbət xarakterlərə səsləyən, bir-birindən maraqlı və rəngarəng, dəqiqliyi, səlistliyi, yığcamlığı, konkretliyi, lakonikliyi və aydınlığı ilə seçilən, dildən-dilə keçərək günümüzdə də öz hökmünü itirməyən, böyükdən-kiçiyə hər kəsin dillər əzbəri olan, bir çoxlarının demək olar ki, hər gün müraciət etdiyi, folklorumuzun dəyərli nümunələrində – atalar sözləri və məsəllərdə də sintaktik paralellərlə tez-tez rastlaşmaq mümkündür. Bunu Azərbaycan dilinin zəngin dil imkanları və bu imkanlardan peşəkarcasına istifadə edən xalqımızın bacarığı ilə əlaqələndirsək, əlbəttə ki, yanılmırıq.

Aydındır ki, dilçilikdə sintaktik paralelizm dedikdə, mürəkkəb sintaktik bütövə yer alan sintaktik komponentlərin eyni formada yerləşərək bir-birini izləməsi nəzərdə tutulur. Sintaktik üsulun mətnyaradıcı funksiyası ilə bağlı iki əsas növü mövcuddur: tam sintaktik paralelizm, natamam sintaktik paralelizm.

Tam sintaktik paralelizm mübtədə, xəbər, zərflük, təyin və tamamlığın, yaxud daha böyük sintaktik vahidlərin – cümlələrin mütləq eyni quruluşda bir-birini təqib etməsi ilə yaranır: *Ölüsü ölən kiridi, yasa gedən kirmədi* [4, s.197]. *Yüz ölç, bir biç* [4, s.245]. *Dədəsi öldü, dedi: vaxtı çatıbdı, dəvəsi öldü, dedi: belim sındı* [4, s.83].

Məlumdur ki, mətn cümlələrin sistemli şəkildə bir-birinə bağlanması nəticəsində qurulur. Mətnə cümlələrin tam təkrarı isə bu sistemin bir halqası olaraq, mətnin struktur komponenti kimi mənanın açılmasına kömək edir [5, s.101]. Qeyd etmək istərdik ki, iki və daha artıq cümlə şəklində mövcud olan atalar sözlərini mürəkkəb sintaktik bütöv kimi təhlil etdikdə, komponentlərin

tərkibində eynilə təkrarlanan vahidlərlə qarşılaşırıq. Atalar sözlərində bəzən hətta bütöv cümlə strukturu təkrar funksiyasında özünü göstərə bilər. Bu zaman mətn daxilində cümlə öz müstəqilliyini kifayət qədər itirmiş olur və struktur dəyəri azalır. Bu halda, biz onu öz-özlüyündə deyil, daha böyük mürəkkəb birliyin komponenti və ya məna hissəsi kimi götürürük. Həmçinin, onu da qeyd edək ki, atalar sözlərində düyünlü nöqtələrdə məhz cümlə təkrarı daha effektiv olur və həmin düyün nöqtələrinin komponentlərini bir-birinə bağlayarkən söz birləşmələri və ya ayrı-ayrı sözlərin əvəzinə daha məqsədəuyğun sayılır. Misallara diqqət yetirək: *Adam var gözdən qızar, adam var sözdən qızar* [4, s.21]. *Dərd var – gələr keçər, dərd var – dələr keçər* [4, s.86].

Nümunələrdə anaforik təkrar olan “*adam var*”, “*dərd var*” struktur-semantik təkrar kompleksləri formal nöqtəyi-nəzərdən cümləyə uyğun gəlir. Eyni zamanda, semantik-struktur sərhədləri bütöv mətnin ümumi məzmun və emosional istiqaməti ilə elə cilalanır ki, bu komplekslər artıq ayrıca cümlə kimi qəbul edilmir. Təkrar olunan komponent mətnin quruluşuna elə şəkildə daxil olur ki, emosionallığı artırmaqla yanaşı, əsas mətnyaradıcı vasitə kimi çıxış edir. Təhlil zamanı təkrar funksiyasını yerinə yetirən bu tip atalar sözlərində xəbər vəzifəsində isə demək olar ki, hər zaman “*var*” sözünün işlənməsi diqqətimizi cəlb etmişdir.

Dil vahidinin strukturu və semantikasının birlikdə öyrənilməsi forma və məzmunun dialektik əlaqəsi ilə bağlıdır. Təkcə atalar sözləri və məsəllərdə deyil, ümumiyyətlə, mürəkkəb sintaktik bütövlərdə sintaktik paralellərin yaranması və işlənməsinin əsas səbəbi eyni tipli strukturların qoşa işlənməsi ilə yanaşı, semantik bağlılığın da mövcudluğudur. Məhz bu səbəbdən İ.M.Astafyeva paralelizmi “semantik əlaqə ilə birləşmiş paralel konstruksiyalardan ibarət nitq parçası” adlandırır [13, s.108].

Ünsiyyətdə zamana qənaət etmək, bədii dildə təkrarların bəyənilməməsi nitqin qısaldılmasına səbəb olur. Söhbət zamanı cümlədəki bəzi komponentlər yarımçıq buraxılır. Dilçilikdə belə ixtisarlar ellipsis adlandırılır. Dilçilərin fikrincə, elliptik strukturlu cümlələr natamam sintaktik paralellərə deyil, tam sintaktik paralellərə aid edilir, çünki belə cümlələrin məzmununa görə özünün ellipsisi olmayan paralellərdən heç bir fərqi yoxdur, bu səbəbdən də ellipsisli cümlələrin məzmunu natamam sayılmamalıdır [3, s.145] *Gül tikansız olmaz, səfa cəfasız* [4, s.119]. *Axtaran mollasını da tapar, bəlasını da* [4, s.29].

İki komponentdən ibarət nümunələrin ikinci tərəfində birinci komponentdə buraxılmış *olmaz, axtaran tapar* sözləri asanlıqla və heç bir qrammatik dəyişikliyə uğramadan, tamamilə olduğu kimi bərpa olunduğundan bu təkrarları tam sintaktik paralellərə aid etmək daha düzgün olar.

V.Q.Admoni qeyd edir ki, cümlənin zəruri üzvlərindən biri və ya bu zəruri üzvlərin tərkib elementinin iştirak etmədiyi elliptik cümlələr xüsusilə dialoqlarda tez-tez müşahidə olunur [12, s.108]. Atalar sözləri və məsəllərdə də

verilən nəsihətlərin, göstərilən düzgün yolların daha dəqiq və aydın başa düşülməsi üçün bu vasitədən kifayət qədər istifadə olunduğunu desək, yanılmırıq: *Ağıl yaşda olmaz, başda olar* [4, s.25]. *Analı qızın özü böyüyər, anasız qızın sözü* [4, s.34]. *Cütçü yağış istər, yolçu quraqlıq* [4, s.72].

Ellipsislər lüzumsuz təkrarların qarşısını almaq üçün bir vasitədir. Yaranan boşluğu doldurmaq üçün ellipsisin tamamlana biləcək və aydın olması lazımdır. Duyğu və düşüncələri əks etdirən ifadələrin quruluşuna görə qaydalı olması üçün bəzi cümlə üzvlərindən meydana gəlməsi əsas şərtidir. Burada əsas cümlə üzvləri isə mübtəda və xəbərdir. Aydın ki, mübtəda və xəbər cümlənin birinci dərəcəli üzvləri olsa da, tamamlıq və zərflik də ifadələrin qurulmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Feilin təsirli olması üçün tamamlıqdan, yer, zaman kimi bəzi xüsusiyyətləri əks etdirməsi üçün zərflikdən istifadə olunur. Lakin onların cümlədə iştirakı hər zaman vacib deyil.

Tam, bütöv ifadəyə çatmağın ünsiyyət baxımından əhəmiyyəti böyükdür. Çünki, bu, hər şeydən əvvəl ifadədəki dərk olunma bulanıqlığını yox edərək düzgün başa düşülməyə şərait yaradır, müxtəlif mənalılığın qarşısını alır, bu və ya digər dili istifadə edən şəxs tərəfindən ixtisar edilən məlumatı qoruyur, təklidə şərh edilə bilməyəcək qırıq cümlələrin cümlə şəklində bərpa olunmasına və beləliklə, mürəkkəb sintaktik bütövün yaranmasına xidmət edir: *Atı atası ilə tanıdılar, qatırı anası ilə* [4, s.42]. *Borc gülə-gülə gedər, ağlaya-ağlaya qayıdar* [4, s.63]. *Bədəsil əvvəl vəfa göstərər, sonra cəfa* [4, s.53].

Nümunələrdə ikinci komponentləri təklidə işlətdikdə heç nə başa düşmək mümkün deyil. Lakin bu komponentləri bir bütöv halında istifadə etdikdə ötürülən fikir tamamilə aydın olur. Elə buna görə də bir çox dilçilər sözlər kimi müxtəlif məfhumları deyil, bitmiş fikir bildirən, işlənmə tezliyinə, aralarında aydın şəkildə özünü göstərən sintaktik əlaqələrə, sintaktik vəzifəsinə və bu və ya digər sözə ekvivalent sinonim ola bilmədiyinə görə fərqlənən atalar sözləri və məsəlləri tərkibindəki sözlərin həqiqi mənalı üzərində yaranan, lüğəvi tərkibinə və qrammatik qovuşmasına görə möhkəm, aydın və obrazlı vahidlər olan frazeoloji ifadələrin tərkibinə daxil edir [10, s.366-367].

K.Həbibova bildirir ki, müəyyən üzvün cümlədə iştirak etməməsi və ya ellipsisə uğraması ilk baxışda onu başqa cümlə tipinə oxşatmağa səbəb olur. Lakin bu cümlələr arasında müəyyən fərqlər mövcuddur. Doğrudur, adlıq cümlələr, şəxssiz cümlələr quruluşuna görə ellipsisli cümlələrə bənzəyir. Lakin *bəli*, *xeyr* və bu kimi sözlərlə düzələn yarımçıq cümlələrdən, yalnız mübtəda vasitəsilə qurulan adlıq cümlələrdən və struktur baxımdan xəbərin iştirak etdiyi, mübtədanın olmadığı şəxssiz cümlələrdən fərqli olaraq ellipsisli cümlələrdə cümlənin buraxılmış üzvlərini mətnə, situasiyaya və məzmununa əsasən bərpa etmək mümkündür [7, s.25]. Onu da qeyd edək ki, burada yalnız baş üzvlərin deyil, ikinci dərəcəli üzvlərin də buraxılmasından söhbət gedir. Müqayisə edək: *El gücü, sel gücü* [4, s.99]. *Çayın daşı, çölün quşu* [4, s.74]. *Dil yarası, il yarası*

[4, s.90]. *Ağıllı arvad ara, ağılsız arvad vara qaçar* [4, s.25]. *Ağaya ağa desən gülməyi gələr, nökarə nökar desən ağlamağı* [4, s.24]. *Bağa baxarsan bağ olar, baxmarsan dağ olar* [4, s.48]. *Dəvə ağır gedər, çox gedər* [4, s.87]. Quruluş etibarilə adlıq cümlələrə aid edilməsi mümkün sayılan və bərabərhüquqlu sözlərdən ibarət olan ilk üç nümunədən fərqli olaraq, digər nümunələrin ikinci komponentlərində buraxılmış xəbər, zərflik və mübtədani asanlıqla bərpa etmək mümkündür.

T.Şopenə görə ellipsisin iki növü mövcuddur: analipsis (irəli ellipsis), katalipsis (geri ellipsis) [11, s.70]. Doğrudur, mətnin quruluşunda digərləri ilə müqayisədə tam şəkildə ifadə olunmuş komponent əksər hallarda mətnin başlanğıcında öz əksini tapır. Lakin atalar sözləri və məsəllərdə mətnin sonunda ellipsisə məruz qalmış komponentlər də kifayət qədər mövcuddur: *Adamın dəlisi daşa güc edər, öküzün dəlisi başa* [4, s.22]. *Dağ quşu dağa yaraşar, bağ quşu bağa* [4, s.79]. *Çox mal haramsız olmaz, çox söz yalansız* [4, s.76]. *Arını duman, insanı iman yola gətirər* [4, s.70] *Ağıllı arvad kamala, ağılsız arvad camala güvənər* [4, s.25]. *Heyvanı budundan dağlayarlar, insanı ürəyindən* [4, s.25]. Atalar sözlərinin ilk üçündə xəbərlər ikinci komponentdə, digər üçündə isə birinci komponentdə ellipsisə uğramışdır. Daha dəqiq desək, ikinci komponentlərdə birinci komponent vasitəsilə bərpa edilən elliptik cümlələr analipsisə, əks təqdirdə isə katalipsisə aid olunur.

F.Vardul bildirir ki, ellipsisə məruz qalan dil vahidi işlənməsə də, onun məzmunu suppresiya vasitəsilə ifadə olunur. O, əlavə edir ki, elliptik cümlədən o vaxt söhbət gedə bilər ki, cümlədə ellipsisə uğramış ən az bir üzv olsun və ellipsisə uğramamış digər üzvlərin vasitəsilə həmin üzv bərpa olunsun. Ellipsisə uğramış üzv kontekst və situasiyadan asılı olaraq məzmunu konkretləşdirməlidir. Ellipsisli cümlədə sintaksemin yerinə qoyulması ekvivalent nəticə verməlidir. Əks halda bu, elliptik cümlə sayılmır [14, s.300]. Buradan aydın olur ki, ellipsisə uğrayan komponent sadəcə kəmiyyət etibarilə öz dəyərini itirir. Nümunələrə nəzər salaq: *Borc verməklə tükənər, yol getməklə* 4, s.63]. *Ağıl yaşda olmaz, başda olar* [MSB, 25]. *Hər şey nazikliyindən sınar, insan yağunluğundan* [4, s.127].

Atalar sözləri və məsəllərin hər hansı bir hissəsində mövcud olan yarımçıqlıq müxtəlif vasitələrlə aşkarlana bilər. Bir mürəkkəb sintaktik bütöv kimi təhlil olunan cümlənin öz quruluşu vasitəsilə yarımçıqlığını aydınlaşdırması mümkündürsə, yalnız bu halda ellipsisdən söhbət açmaq olar. Başqa sözlə desək, bu zaman cümlədəki yarımçıqlığın quruluş və mənası ilə əlaqədar məlumatların cümlənin özündə mövcud olması lazımdır. Qeyd etdiyimiz kimi, mürəkkəb sintaktik bütövlərdə bütün cümlə üzvləri ellipsisə məruz qala bilər. Atalar sözləri və məsəllərdə də baş üzvlərlə yanaşı, ikinci dərəcəli üzvlərin ellipsisə uğradığının şahidi oluruq: *Axtaran mollasını da tapar, bəlasını da* [8, s.79]. *Dost başa baxar, düşmən ayağa* [4, s.93].

Böyüklərdə zor olar, yalan olmaz [4, s.65]. *Çölməkdə ət qurtardı, çuğundur baş qaldırdı* [4, s.77]. *Dini dinara satan molla dindən də olar, dinardan da* [4, s.91]. Nümunələrdən ilkində mübtədə (*axtaran*), ikincisində xəbər (*baxar*), üçüncüsündə tamamlıq (*böyüklərdə*), dördüncüsündə zərflik (*çölməkdə*), sonuncusunda isə təyin (*dinin dinara satan*), mübtədə (*molla*) və xəbər (*olar*) ixtisar olunmuşdur.

Bəzi hallarda paralel komponentlər iki və daha artıq cümlə üzvünün təkrarından yaranır, bir komponentdə verilən bu və ya digər elementlər ümumiləşdirici üzv kimi çıxış edir. Məlumdur ki, atalar sözləri öz yığcamlığı ilə seçilir. Onlar sadəcə bir neçə sözdən yaranaraq dərin mənalar ifadə edir. Bu səbəbdən atalar sözlərində iki və daha artıq cümlə üzvünün ixtisar olunması mümkündür: *Dünyada bir pislik qalar, bir yaxşılıq* [4, s.96] (zərflik, xəbər), *Qaçan da Allahu çağırır, qovan da* [4, s.155] (tamamlıq, xəbər), *Dəvənin yemədiyi ot ya başını ağrıdar, ya qılçını* [4, s.89] (təyin, mübtədə, xəbər).

Nümunələrdən aydın olduğu kimi, elliptik təkrarlar mühüm mətnyaradıcı vasitə kimi, mətnin komponentlərini bir-birinə bağlayır, rabitəliliyi, bütövlüyü təmin edərək nitqin daha səlis, aydın və təsirli olmasına zəmin yaradır.

Bəzən elə atalar sözləri ilə qarşılaşırıq ki, birinci hissədə ümumiləşdirici bir cümlə istifadə olunur, daha sonrakı hissələrdə isə bu cümləyə aydınlıq gətirilir. Bunu Q.Kazımov belə qiymətləndirir: “Paralel əlaqələr əsasında qurulan mətnlərdə əvvəlcə ümumiləşdirici bir cümlə verilir, sonra həmin cümlədəki subyekt ideyası paralel cümlələrdə müxtəlif cəhətdən şərh edilir, ümumi fikir konkret məna ifadə edən cümlələrə paylanır” [9, s.204]: *Dedilər: “Əzrayıl uşaq paylayır”. Dedi: “Özününkü özünün olsun, mənimkinə dəyməsin”* [4, s.82]. *Dil ki var, ətdəndir: hara döndərsən, dönər* [4, s.90]. Birinci nümunədə ilk komponentdə əzrayılın uşaq payladığı elan olunur. Növbəti komponentlərdə isə uşaq sözü *özününkü* və *mənimki* sözlərinin altında gizlənilir. Üç komponentli ikinci nümunəyə diqqət yetirsək görürük ki, ilk komponentdə dil sözü verilmişdir, növbəti komponentlərdə isə həmin söz təkrarlanmır, lakin biz ilk komponentə əsasən *ətdən olanın* və *hara döndərsən dönə bilənin* dil olduğunu aydın başa düşə bilirik. Yəni hər iki nümunədə də ilkin ümumiləşdirici cümlə verilməsəydi, növbəti cümlələrdə nə haqqında danışıldığı aydın olmazdı.

Qalkina-Fedorukun qeyd etdiyi kimi, dil ünsiyyət vasitəsi, inkişaf və mübarizə üsulu olduğundan dəqiq, səlis və aydın olmalıdır [15, s.103-104]. Atalar sözləri və məsəllər konkret, aydın və səlis olub fikri çox qısa formada çatdırsa da, yarımçıqlıq, daha dəqiq desək, cümlənin hər hansı bir üzvünün buraxılması, bu hikmətli sözlərin dərk edilməsində heç bir çətinlik yaratmır, mənanı zəiflətmir, əksinə onun ekspressivliyini, təsir qüvvəsini artırır.

T.Əfəndiyeva bildirir ki, ellipsisli cümlələrdəki məna tamlığı cümlənin öz leksik-qrammatik vasitələri ilə ifadə olunur, deyilən fikrin mənası aydın olduğu üçün bərpa edilən üzv köməkçi funksiya daşıyır [6, 133].

K.B.Hacıyeva göstərir: “Elliptik söyləmlərin işlənməsi mətnin müəllifinin ilkin şərtlərinə əsaslanır: adresat ünsiyyət situasiyasından və ya kontekstdən əldə etdiyi müəyyən biliklərə malik olur və onların əsasında nəticə çıxara bilər. Bu məlumatın artıq ola bilən hissəsinin sözlə ifadə edilməməsinə, onun elliptik şəkildə sadalanmasına imkan verir” [3, s.134].

Natamam sintaktik paralelizmdə isə müxtəlif cümlələrin tərkibində elementlərin qrammatik baxımdan qismən müxtəlif cür formalaşması və komponentlərdəki element sayının uyğunsuzluğu nəzərdə tutulur.

Qeyd etdiyimiz kimi, atalar sözləri və məsəlləri mürəkkəb sintaktik bütöv kimi təhlil etdikdə sintaktik paralelizm əsasında qurulan komponentlərin tərkib vahidlərinin bir-birinə uyğun gəlməməsi halını natamam sintaktik paralel kimi qiymətləndirmək lazımdır. Belə uyğunsuzluq bu və ya digər komponentdə strukturuna görə əhəmiyyətli olmayan müəyyən vahidlərin iştirak etməməsi ilə müəyyən olunur: *Biz yalvardıq daza, daz da özün qoydu naza* [4, s.62], *Adına inanıram, xoruzun da quyruğu görünür* [4, s.34].

Nümunələrdən birincisində *daz* sözü birinci komponentdə tamamlıq vəzifəsində, ikinci komponentdə isə mübtədə qismində çıxış edir. İkinci nümunədə isə komponentlərdəki sözlərin sayı bir-birinə uyğun gəlmir.

Biz qeyd etdik ki, natamam təkrarlarda komponentlərdəki element sayı müxtəlif olur, ellipsisli cümlələrdə də bir komponentdə digər komponentə əsasən element sayı çox və ya az ola bilər, lakin onlar ilk və ya sonrakı komponentə əsasən bərpa oluna bildiyi üçün bu tip cümlələri tam təkrarlara daxil etmək lazımdır. Natamam təkrarlarda isə belə bir bərpadan söhbət gedə bilməz.

Yuxarıdakılardan aydın olduğu kimi, tam sintaktik paralellərdə simmetrik prinsipdən danışılırsa, natamam paralellərdə asimetriya özünü büruzə verir. Doğrudur, biz elliptik təkrarlarda da asimetriyanın şahidi oluruq, lakin natamam sintaktik paralellərdə bu asimetriklilik daha ciddi şəkildə özünü göstərir.

Nəticə olaraq qeyd etmək istəyirik ki, iki və daha çox komponentli atalar sözləri və məsəllərdə tam təkrarlar natamam təkrarlara nisbətən çoxluq təşkil edir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Abdullayev K.* Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı: Maarif, 1999, 284 s.
2. *Adilov M.* Azərbaycan dilində sintaktik təkrarlar. Bakı: Elm, 1974, 30 s.

3. Azərbaycan dilində mürəkkəb sintaktik bütövlər. Bakı: Mütərcim, 2012, 608 s.
4. *Bəydili C.* Atalar sözü. Bakı: Öndər, 2004, 264 s.
5. *Bəylərova A.* Bədii dildə üslubi fiqurlar. Bakı: Nurlan, 2008, 212 s.
6. *Əfəndiyeva T.* Azərbaycan ədəbi dilinin üslubiyat problemləri. Bakı: Nurlan, 2007, 84 s.
7. *Həbibova K.* Müasir Azərbaycan dilində elliptik cümlə. Bakı: Elm və təhsil, 2009, 189 s.
8. *Həmidov İ.* Azərbaycanca-rusca atalar sözləri lüğəti. Bakı: OKA Ofset, 2004, 586 s.
9. *Kazımov Q.S.* Müasir Azərbaycan dili. Sintaksis (Ali məktəblər üçün dərslik). Bakı: Aspoliqraf LTD MMC, 2004, 496 s.
10. *Qurbanov A.* Müasir Azərbaycan dili. I c., Bakı: Nurlan, 2004, 444 s.
11. *Shopen T.* Differences between spoken and written language. London, 1948, 58 p.
12. *Адмони В.Г.* Синтаксис современного немецкого языка. Л.: Наука, 1973, 366 с.
13. *Астафьева И.М.* Виды синтаксических повторов, их природа и стилистическое использование. АКД, М., 1962, 14 с.
14. *Вардуль И.Ф.* Основы описательной лингвистики. М., 1977, 350 с.
15. *Галкина-Федорук Е.М.* Об экспрессивности и эмоциональности в языке // Сборник статей по языкознанию. М.: Изд-во Московского Университета, 1958, сс.103-124